

4. Інструктивно-методичний лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 18.05.12 № 1/9-384 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/29627/
5. Інструктивно-методичний лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя» від 25.09.2012 № 1/9-675 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/32125/
6. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням» від 28.09.2012 № 1/9-694 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : mon.gov.ua/img/zstored/files/1_9-694.doc
7. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практ. посіб. / Тім Лорман, Джоан Демпелер, Девід Харві ; пер. з англ. — К. : СПД-ФО Парашин І. С., 2010. — 296 с.
8. Колупаєва А. А. Вступ до інклюзивної освіти : Навчальний курс / А. А. Колупаєва, С. М. Єфімова. — К., 2010. — 19 с.

УДК: 37. 011. 3 — 051: 373. 5: 376: 347. 181

Рецензент
Колупаєва А. А.,
доктор педагогічних наук

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ З ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ

Квітка Н. О.

Стаття присвячена нормативно-правовим засадам діяльності асистента вчителя в загальноосвітньому навчальному закладі з інклюзивною формою навчання. Подається нормативно-правова база, яка сприяє впровадженню моделі інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в Україні.

Ключові слова: *нормативно-правові засади, асистент вчителя, інклюзивне навчання, діти з особливими освітніми потребами.*

Нормативно-правовая основа деятельности ассистента учителя в общеобразовательной школе с инклюзивной формой обучения

Статья посвящена нормативно-правовой основе деятельности ассистента учителя в общеобразовательной школе с инклюзивной формой обучения. Подаётся нормативно-правовая база, которая способствует внедрению модели инклюзивного обучения детей с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: *нормативно-правовая база, ассистент учителя, инклюзивное обучение, дети с особыми образовательными потребностями.*

Normative legal basics of activity of teacher's assistant in a secondary school with inclusive form of education

This article is devoted to the problem of the normative legal basics of activity of teacher's assistant in a secondary school with inclusive form of education. The normative legal basics that help the introduction a model of inclusive education children with special educational needs in Ukraine are presented.

Keywords: *normative legal basics, assistant of teacher, inclusive education, children with special educational needs.*

Впровадження інклюзивної моделі освіти є надзвичайно актуальною для України і передбачає пристосування шкіл та їх загальної освітньої філософії та політики до потреб усіх учнів. Інклюзія потребує змін на всіх рівнях освіти, оскільки, це — особлива система навчання, яка охоплює весь різноманітний контингент учнів та диференціює освітній процес, відповідаючи на потреби учнів різних груп та категорій. Інклюзію в освіті можна розглядати як один із багатьох аспектів інклюзії в суспільстві в цілому.

Загальноосвітня школа з інклюзивною формою навчання виступає закладом освіти, який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує та модифікує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат в шкільному середовищі.

В умовах інклюзивної форми навчання вкрай значущими є основні принципи організації психолого-педагогічного супроводу дітей у системі інклюзивної освіти:

- пріоритет інтересів і потреб дітей;
- неперервність супроводу;
- мультидисциплінарність.

Мультидисциплінарний підхід як методологічна основа інклюзивного навчання полягає в залученні фахівців різного профілю: адміністраторів навчальних закладів, працівників управлінь (відділів) освіти, представників громадських організацій, фахівців служб охорони здоров'я для надання консультативної допомоги батькам.

Для ефективної діяльності загальноосвітньої школи з інклюзивною формою навчання необхідні спільні зусилля не лише з боку вчителів та персоналу школи, які забезпечують сприятливі умови для досягнення рівних можливостей і повної участі в навчальному процесі всіх учнів, а й ровесників, батьків і членів їх родин. Основний принцип такої школи полягає в тому, що всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними.

Школи мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання.

Впровадження моделі інклюзивної освіти має здійснюватися поступово, у міру підготовки кваліфікованих кадрів і зміни ставлення суспільства до дітей означеної категорії. В рамках комплексної теми «Науково-методичне забезпечення інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами» *нашою метою є вивчити і проаналізувати законодавче та нормативно-правове поле*, в якому передбачено введення до штату шкільних спеціалістів нової посади — асистента педагога, затверджено і визначено його посадові обов'язки, а також *з'ясувати питання*, що потребують подальшого доопрацювання. Роль асистента вчителя в роботі інклюзивного класу є надзвичайно важливою і полягає у наданні допомоги вчителю та дітям з особливими освітніми потребами.

В основі розроблення ефективної моделі інклюзивної освіти в Україні лежить право на освіту кожної дитини, проголошене в ряді міжнародних документів. Організація Об'єднаних Націй (ООН) неодноразово звертала увагу на необхідність вирішення проблем людей з інвалідністю ще до того як відбулися переговори щодо підготовки тексту Конвенції ООН про права інвалідів, починаючи із Загальної декларації прав людини в 1948 р.

Термін «інклюзивна освіта» вперше прозвучав у Саламанкській декларації про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з неповносправністю. Це перший міжнародний документ, який наголосив на необхідності проведення освітніх реформ у напрямі інклюзивної освіти.

Правова основа для розвитку інклюзивної освіти в Україні розпочалася 16 грудня 2009 р., коли Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію ООН про права інвалідів і Факультативний протокол до неї. Особливої уваги заслуговує Стаття 24 «Освіта», де зазначається, що держави-учасниці визнають право людей з інвалідністю на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей вони забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя, прагнучи при цьому до повного розвитку людського потенціалу та розвитку особистості, талантів і творчості людей з інвалідністю, а також їхніх розумових і фізичних здібностей у найповнішому обсязі та наданні їм можливості брати ефективну участь у житті вільного суспільства. Також держави-учасниці забезпечують включення людей з інвалідністю в систему загальної освіти, а дітей з інвалідністю в систему безоплатної та обов'язкової початкової або середньої освіти; доступ до інклюзивної, якісної, безоплатної початкової й середньої

освіти за місцем свого проживання. Важливим є забезпечити розумне пристосування, що враховує індивідуальні потреби кожного, отримання всередині системи загальної освіти необхідну підтримку для полегшення їхнього ефективного навчання. В умовах, які максимально сприяють засвоєнню знань і соціальному розвитку, і відповідно до мети повного охоплення, вживати ефективні заходи щодо організації індивідуальної підтримки.

Забезпечити успішне навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним навчанням — це надати дітям освітні послуги, які ґрунтуються на принципі забезпечення основного права на освіту та права навчатися за місцем проживання.

З метою створення належних умов для забезпечення реалізації прав та законних інтересів дітей, вирішення актуальних завдань у сфері охорони дитинства Указом Президента України «Про питання щодо забезпечення реалізації прав дітей в Україні» від 16 грудня 2011 року № 1163/2011 пріоритетним завданням визначено роботу з упровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах.

Експериментальною базою нашого дослідження є декілька загальноосвітніх закладів, в тому числі Білоцерківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 15 Білоцерківської міської ради Київської області. Педагогічний колектив загальноосвітньої школи I-III ступенів № 15 м. Біла Церква становить 69 осіб. Серед них — відмінники освіти, вчителі методисти, старші вчителі. Посада асистента вчителя була введена в школі з 2004 року.

З 2002 по 2006 рр., у період депутатської каденції директора школи, питання навчання дітей з особливими освітніми потребами неодноразово піднімалось на засіданнях сесії міської ради. Таке лобіювання не було марним, тому що з вересня 2006 р. рішенням сесії міської ради було виділено фінансування з міського бюджету для введення в штат школи чотири посадових ставки для асистента вчителя з тарифним окладом технічного працівника. Розпочалася активна робота в напрямку розвитку інклюзивної форми навчання даного загальноосвітнього навчального закладу. Дане рішення було дійсне до 01.09.2012 р.

З 1 вересня 2012 р. ставки асистентів вчителів введені в штат школи на основі нового штатного розпису, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки № 1205 від 06.12.2010 р. «Про затвердження типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів», зареєстрованим у Міністерстві юстиції 22 грудня 2010 р. за № 1308/18603, залежно від кількості класів, в яких навчаються

діти з особливими освітніми потребами. Класи інклюзивного навчання прописуються в пояснювальній записці робочих навчальних планів на поточний навчальний рік, схвалюються рішенням педради та затверджуються начальником управління освіти. Для класів інклюзивного навчання включені додаткові години (варіативна частина), а саме:

- індивідуальних корекційно-розвивальних занять;
- групових занять з математики;
- групових занять з української мови.

Здійснюється діяльність спрямована на:

- підвищення професійного рівня педагогів;
- пропаганду ідей інклюзії серед освітян, батьківської громадськості;
- психолого-педагогічний супровід дітей з ООП;
- психолого-педагогічний супровід родин дітей з ООП, залучення їх до участі у навчально-виховному процесі.

Це дає змогу зменшити навантаження на вчителя в класі, в якому навчаються діти з особливими освітніми потребами. Асистент здійснює підтримку учня з ООП в навчальній та позаурочній діяльності. Це сприяє підтримці інклюзивної моделі навчального закладу.

Подальша діяльність педагогічного колективу загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 15 м. Біла Церква Київської області, а також інших загальноосвітніх навчальних закладів України з інклюзивною формою навчання відбувається узгоджено із нормативно-правовими документами з питань інклюзії Міністерства освіти і науки України.

В Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 року № 1482-р «Про затвердження плану заходів щодо впровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах до 2012 року» поставлено завдання підготувати проект постанови Кабінету Міністрів України щодо внесення змін до переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 р. № 963, передбачивши посаду асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням.

Наступним кроком став Наказ Держспоживстандарту Міністерства соціальної політики від 28.07.2010 р. № 327, в якому доповнено Класифікатор професій посадою асистента вчителя інклюзивного навчання і Наказ Міністерства освіти і науки від 01.10.2010 р. № 912, в якому затверджено Концепцію розвитку інклюзивної освіти, а саме шляхи її впровадження в пункті № 3 «Інституційні зміни»:

доповнення Класифікатора професій новою кваліфікацією — асистент учителя.

Типові штатні нормативи загальноосвітніх навчальних закладів, затверджені наказом Міністерства освіти і науки від 06.12.2010 р. № 1205, зареєстровані у Міністерстві юстиції 22 грудня 2010 р. за № 1308/18603: «У школах, де запроваджується інклюзивне навчання, може вводитися посада вихователя (асистента вчителя) для роботи з учнями, які мають порушення розумового або фізичного розвитку, з розрахунку 0,5 ставки на клас, у якому навчаються такі діти».

В Постанові Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» в пункті 14 зазначається, що особистісно орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент вчителя, який бере участь у розробленні та виконанні індивідуальних навчальних планів та програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Інструктивно-методичний лист від 18.05.12 № 1/9-384 «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» розроблено з метою реалізації Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872. Передумовою в забезпеченні успішності навчання дитини з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі є індивідуалізація навчально-виховного процесу. Індивідуальна програма розвитку дитини розробляється групою фахівців (заступник директора з навчально-виховної роботи, вчителі, асистент вчителя, психолог, вчитель-дефектолог та інші) із обов'язковим залученням батьків або осіб, які їх замінюють, з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами. Вона містить загальну інформацію про учня, систему додаткових послуг, види необхідної адаптації та модифікації навчальних матеріалів, індивідуальну навчальну програму та за потреби індивідуальний навчальний план. Оформлення та ведення відповідної документації покладається на асистента вчителя. Індивідуальна навчальна програма дитини з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням розробляється на основі типових навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальних, з відповідною їх адаптацією. З метою оцінювання

індивідуальних досягнень учнів може бути використаний метод оцінювання портфоліо.

Методичний лист від 26.07.12 № 1/9-529 «Психологічний і соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання» інформує керівників районних та міських відділів освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів про діяльність спеціалістів психологічної служби (практичних психологів і соціальних педагогів) щодо соціального і психологічного супроводу освітнього процесу регламентованого низкою нормативно-правових документів.

Зрештою, Постановою Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2012 р. № 635 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346 і від 14 червня 2000 р. № 963» було введено посаду асистента вчителя до переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Лист Міністерству освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій від 25.09.2012 № 1/9-675 «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя» призначений для практичного використання. В ньому визначено орієнтовні кваліфікаційні характеристики асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням, які розроблені у зв'язку із введенням зазначеної посади до Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 6 грудня 2010 р. № 1205, зареєстрованим у Міністерстві юстиції 22 грудня 2010 р. за № 1308/18603. Згідно змісту листа асистент вчителя забезпечує соціально-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами: разом із вчителем класу виконує навчальні, виховні, соціально-адаптаційні заходи, запроваджуючи ефективні форми їх проведення, допомагає дитині у виконанні навчальних завдань, залучає учня до різних видів навчальної діяльності, а також у складі групи фахівців бере участь у розробленні та виконанні індивідуальної програми розвитку дитини, адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дитини з особливими освітніми потребами.

Особливу увагу приділено функціональним обов'язкам асистента вчителя:

- ❖ допомагає в організації навчально-виховного процесу в класі з інклюзивним навчанням; надає допомогу учням з особливими освітніми потребами в організації робочого місця; проводить спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб;

допомагає концентрувати увагу, сприяє формуванню саморегуляції та самоконтролю учня; співпрацює з фахівцями, які безпосередньо працюють з дитиною з особливими освітніми потребами та приймають участь у розробленні індивідуальної програми розвитку. Забезпечує разом з іншими працівниками здорові та безпечні умови навчання, виховання та праці. Веде встановлену педагогічну документацію;

- ❖ співпрацюючи з вчителем класу, надає освітні послуги, спрямовані на задоволення освітніх потреб учнів; здійснює соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію учнів. Сприяє розвитку дітей з особливими освітніми потребами, поліпшенню їхнього психоемоційного стану. Стимулює розвиток соціальної активності дітей, сприяє виявленню та розкриттю їхніх здібностей, талантів, обдарувань шляхом їх участі у науковій, технічній, художній творчості. Створює навчально-виховні ситуації, обстановку оптимізму та впевненості у своїх силах і майбутньому;
- ❖ разом із групою фахівців, які розробляють індивідуальну програму розвитку, вивчає особливості діяльності і розвитку дітей з особливими освітніми потребами, оцінює навчальні досягнення учня; оцінює виконання індивідуальної програми розвитку, вивчає та аналізує динаміку розвитку учня;
- ❖ на основі вивчення актуального та потенційного розвитку дитини бере участь у розробленні індивідуальної програми розвитку;
- ❖ постійно спілкується з батьками, надаючи їм необхідну консультативну допомогу; інформує вчителя класу та батьків про досягнення учня.

У Листі МОНмолодьспорту від 28.09.2012 № 1/9-694 «Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням» Міністерство освіти і науки, молоді та спорту повідомляє, що з 1 вересня 2012 року набрав чинності наказ Міністерства освіти і науки України від 06.12.2010 № 1205 «Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів».

Зазначеним наказом передбачено, що в загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням може вводитись додаткова посада вихователя (асистента вчителя) для роботи з учнями з особливими освітніми потребами з розрахунку 0,5 ставки на клас, у якому навчаються такі діти.

Оскільки постановою Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2002 р. № 1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» не визначено умови та розміри оплати праці асистента вчителя? рекомендується вводити посади вихователів у загальноосвітні навчальні заклади з інклюзивним навчанням.

Посадові обов'язки вихователя (асистента вчителя) загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним навчанням розробляються та затверджуються директором закладу на підставі орієнтовних функціональних обов'язків вихователя (асистента вчителя), рекомендованих Міністерством освіти і науки, молоді та спорту листом від 25.09.2012 № 1/9-675.

Відкритим є питання методичного забезпечення, залучення необхідних в кожному конкретному випадку фахівців.

Проблемними залишаються питання готовності педагогічного колективу та адміністрації навчальних закладів до прийняття дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Важливою ділянкою роботи є навчання фахівців складати індивідуальні навчальні плани та працювати у мультидисциплінарній команді.

Послуги для найважчих категорій дітей є досі слаборозвиненими. Існує багато проблем, пов'язаних з подальшою профорієнтацією осіб з неповносправністю та підготовкою до навчання після школи, особливо це стосується людей з інтелектуальними порушеннями.

Література

1. Розпорядження «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах до 2012 року» від 3 грудня 2009 року № 1482-р. — К.: Кабінет Міністрів України.
2. Наказ № 327 від 28.07.2010 р. «Про затвердження, внесення зміни та скасування нормативних документів». — К.: Міністерство соціальної політики.
3. Наказ «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» від 1 жовтня 2010 року № 912. — К.: Міністерство освіти і науки України.
4. Наказ «Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів» від 06.12.2010 № 1205. — К.: Міністерство освіти і науки України.
5. Постанова «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 15 серпня 2011 р. № 872. — К.: Кабінет Міністрів України.
6. Інструктивно-методичний лист «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 18.05.12 № 1 / 9-384. — К.: МОНмолодьспорту України.

7. Методичний лист «Психологічний і соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання» від 26.07.12 № 1/9-529 «Психологічний і соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання». — К. : МОНмолодьспорту України.
8. Постанова «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346 і від 14 червня 2000 р. № 963» від 18 серпня 2012 р. № 635. — К. : Кабінет Міністрів України.
9. Лист «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя» від 25.09.2012 № 1/9-675. — К. : МОНмолодьспорту України.
10. Лист МОНмолодьспорту «Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням» від 28.09.2012 № 1 / 9-694. — К. : МОНмолодьспорту України.

УДК: 37.043.2-056/.3/477

СПЕЦИФІКА РОБОТИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ

Литовченко С. В.

У статті представлено основні завдання асистента вчителя інклюзивного навчального закладу, особливості співпраці вчителя й асистента вчителя, нормативні документи, актуальні в межах проблеми.

Ключові слова: асистент вчителя, діти з особливими потребами, нормативна основа роботи асистента вчителя.

Специфика работы ассистента учителя общеобразовательного учебного заведения с инклюзивным обучением

В статье представлены основные задачи ассистента учителя инклюзивного учебного заведения, особенности сотрудничества учителя и ассистента учителя, нормативные документы, актуальные в рамках проблемы.

Ключевые слова: ассистент учителя, дети с особыми потребностями, нормативная основа работы ассистента учителя.

The specifics of the assistant teachers of general educational institutions of inclusive education

The article presents the main objectives of assistant teacher of the inclusive institution, especially co teachers and assistant teachers, regulations, relevant in the problem.

Keywords: assistant teacher, children with special needs, the regulatory framework of the assistant teachers.

Постановка проблеми. На сучасному етапі однією з провідних тенденцій у розвитку вітчизняної освітньої системи є реалізація інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами.